

“Zamanın külleri arasında kalan devrimcilere...”

derleyenler:
güney çeğin
a. halim karaosmanoğlu

gustav landauer

••

komüniter anarşizmin öncüsü

dih

ANADOLU İZLENLERİ

takdim 11

landauer'den seçki 29

Gustav Landauer, "Halk ve Ülke: Otuz Sosyalist Tez" 31

Gustav Landauer, "Anarşizm-Sosyalizm" 49

Gustav Landauer, "Anarşizm Üzerine Anarşist Düşünceler" 57

landauer düşüncesi 69

Anatole Lucet, "Gustav Landauer:

Anarşist Bir Alternatif Olarak Devrimci Olmak" 71

Anatole Lucet, "Şiddete Karşı Bir Anarşist:

Gustav Landauer'in Rasyonel Paradigmayı Yıkışı" 103

Ulrich Linse, " 'Şiirsel Anarşizm' ve 'Parti Anarşizmi':

Gustav Landauer ve Wilhelm Almanyasında Anarşist Hareket" 139

Libera Pisano, "Anarşik Skeptisizm:

Gustav Landauer'de Dil, Mistisizm ve Devrim" 171

Christian Bartolf ve Dominique Miething,

"Gustav Landauer ve Şiddetsiz Sivil İtaatsizliğin Devrimci İlkeleri" 209

Alfredo Gomez-Muller, "Landauer: Anarşizm, Kültür ve Politika" 241

landauer ve diğerleri 277

Michael Löwy, "Ütopyanın Romantik Peygamberleri:

Gustav Landauer ve Martin Buber" 279

Sebastian Truskolaski, "Komünite Hayatı:

Gustav Landauer, Friedrich Hölderlin'i Okuyor" 309

Yossef Schwartz, "Martin Buber ve Gustav Landauer:

Mistik Olanın Politikleşmesi" 349

takdim

X

“Daima ufkun ötesinde bir şeyler arayacağım. Ben süreçle ilgileniyorum ve son noktada hep bir sürecin içindeyiz”

G. Landauer

Anarko-sosyalist düşünce ve faaliyet tarihinde eşsiz ve dönüştürücü bir konuma sahip olan Gustav Landauer’in entelektüel mirası, çoğu zaman çağdaşlarınca gölgede bırakılmış olsa da komünite/topluluk, mistisizm ve devrimci pratiğin mantığı gibi temalarla olan derin ilişkisi hesaba katıldığında, Landauer’i ve fikriyatını gözden çıkarmak salt bir ihmalkarlıkla ya da kayıtsızlıkla açıklanamaz. Zira Landauer düşüncesi, politik kateşizm/ ilmi-hal sevdalıların hüsrana uğratacak bir çok-katmanlılık taşıdığı gibi metinlerinin toplamı sol düşünce tarihinin allameleri açısından bir demir-lebledir de. Mevcut gerçekliği hükümsüz kılacak ütöpik anarşist düşünceden ödün vermeksizin politik realizme epeyce temkinli yaklaşabilen ve sosyalist terminolojinin stabil kavramlarını yapıbozumuna uğratmada mahir olan Landauer, Alman sosyalist hareketinin veya anarşizmin tarihinin bir parçasına indirgenemez. Tarzı ve üslubuyla politik grameri politik alanın mıntıkasından çıkardığı ve hepsinden de öte sosyalist öğretiyi yenileme potansiyeli taşıdığı için Landauer’in yapısı ciddi bir ilgiyi daima hak etmektedir.

Gustav Landauer filozof, yazar, edebiyat eleştirmeni, anarşist ve 1919’da Münih komününün yöneticisidir. Gençliğinde Wagner ve Nietzsche’den bir hayli etkilenen Landauer devrimci yönelimlerini dini tinselciliğiyle harmanlar. Gençliğinde Berlin’de *Die Jungen* diye bilinen Alman Sosyal Demokrat Parti’sinden atılanların kurduğu anti-Marksist bir gruba katılır. Bakunin ve Kropotkin’in etkisinde Marksizm’in ademi merkezizetçi ve

anti-otoriter bir eleştirisini geliştirir. Devletin yerini aşğıdan örgütlenmiş özerk komünlerin oluşturduğu bir federasyonun alması gerektiğini savunur. Kropotkin ve William Morris gibi Landauer de Ortaçağ'ın ademi merkezîyetçi komünal yaşamına hayranlık besler. Sınıf mücadelesi kavramını kabul etmesine rağmen hem Marksist kuramın dogmatik katılığı hem de ekonomik ve politik anlamdaki merkezi bürokratik otorite ona çok itici gelecektir. 1893'te İkinci Enternasyonal'in Zürih Kongresi'ne alınmayan kişilerden biridir (diğeri de malumunuz Rosa Luxemburg). 1903'te Meister Eckhart'ın yazılarını çeviren Landauer, ortaçağ Hristiyanlığına içkin komünitelerin özlemi içinde kısır sanayi sisteminin ve kitlelerin sefaletle itiliminin sert bir eleştirisine girer. 1893'te sivil itaatsizlikten içeri girer ve bu tarihten itibaren cezaevi ile dışarısı arasında sürekli mekik dokumaya başlar. İlk romanı *The Preacher of Death*'de geliştireceği fikirlerinin özünü de bu sayede formüle etmeye başlar: *tüm yenilenme hareketlerinin başlangıç noktası olarak ruhu anlama arayışı*.

1899'da içsel bir kriz yaşadığı dönemde tekrar hapse giren Landauer, bu dönemde güncel siyasi meseleler üzerine düşünme fırsatı bulur. Gelecekteki çalışmalarına yönelik perspektifini tam da bu dönemde geliştirerek, özellikle hapisanede olduğu süreçte arkadaşı Fritz Mauthner'in dil üzerine eleştirilerinden beslenir. 1902'de Londra'ya giden Landauer'in filozof Martin Buber ile olan dostluğu da bu dönemde filizlenecektir. Kasım devrimindeki faaliyetleri için siyasi hazırlıklarını tamamlar ve 1911'de bu düşüncelerini, bir ders dizisine dönüştürerek *For Socialism*'de yayınlar. İçinde bulun-

duğu umutsuzluğa ve siyasi itibar arayışına karşılık, birkaç edebi ve psiko-sosyolojik esere de girişir. 1913'te ise Yahudi sorununa ilişkin bir eser kaleme alır.

Landauer, sanat ve edebiyatın toplumsal değişim için önemli olduğunu düşünmekle birlikte, toplumsal değişimin barışçıl yollarla ve gönüllü işbirlikleriyle mümkün olduğunu ve sanat ile kültürün, bireylerin ve toplumların dönüşümünde önemli bir rol oynadığını vurgular. Onun açısından en büyük hasım, insan ruhunu gasp eden koşullarda aranmalıdır. Paranın hükmüne tâbi bir hayat, soyut düşünme, yabancılaşma, kaba maddecilik ve itaatkarlık bu koşullar arasında en çok vurgu yaptıkları arasında sayılabilir. Hem devlet biçimlerinin hem de kapitalist tahakkümün can damarı olarak özellikle bunları görür.

Max Weber'e göndermeyle kapitalizmin ruhunu, insan varlığının tüm boyutlarının materyalist bir dışlanması ve bencilliği olarak formüle eder. Devletçi Sosyalizm biçimlerinin de özgür dayanışma ve özbilinci yozlaştırdığını saptar. Hem ortaklaşmacılığın hem de toplumsallaşmanın kapitalizm içinden tevarüs edeceğine ilişkin iddiaların hüsnükuruntu olduğu konusunda ısrarcıdır. Devlet biçimlerince temsil edilen kapitalist toplumsallığın her koşula uyum sağlayabilme yetisinden ötürü bu durumun bizi sosyalist topluma götürmeyeceğini, işçi sınıfını yozlaştıracığını ve ideolojilerini geçersiz kılabileceğini söyler. Onun açısından Sosyalizm ancak Devletin hakimiyet alanının dışından inşa edilebilir. Kendi sözleriyle: *Sosyalizm, kesinlikle kapitalizmin gelişmesi sonucunda meydana gelmemiştir; Sosyalizm, üvey babasının çürüyen cesedinin bulunduğu kapının arkasında bekleyen varis ve kovulmuş oğuldur.*

Landauer, yakın dostu Erich Mühsam'ın deyişiyile da-
ima “gönüllü sözleşme üzerine kurulu bir toplumsal dü-
zen” arayışındadır. Bu yüzden embriyonik haldeki Leni-
nizm hakkındaki tespitleri de kehanet niteliğinde olacak-
tır. Lenin'in kurduğu rejimin, vatanseverliği, devrimci
şiddeti, halk egemenliğini, ateizmi ve eşitliği savunan
Robespierre ilkesinin bir tezahürü olduğu saptamasından
hareketle, Bolşevizm olgusunu, dünyanın tüm devrimci
deneyimlerini yapılandıran devrimin askeri paradigma-
sının kökeni olarak nitelendirecektir.

Eleştiri hattında Marx'ın kimi fikirleri olsa da asıl
kavgası onun takipçileriyle ilgilidir. Marx'ın özellikle
kapitalizmin teknik başarılarına duyduğu hayranlığa sıkı
itirazlar geliştirir. Elbette bir antiparantez: Landauer'in
zamanında *Komünist Manifesto* ve *Ekonomi Politikin
Eleştirisi*'nden başka Marx'ın herhangi bir eseri bilinmi-
yordu. 1844 *El Yazmaları* ve *Alman İdeolojisi* ve *Gotha
Programının Eleştirisi* gibi önemli eserlere ulaşmak o sı-
ralar mümkün değildi. Dolayısıyla onun Marksizm eleş-
tirisi Marx'ın gerçek düşüncelerinden çok kaba Orto-
doks Marksizmi hedef alır.

Sosyalizm, endüstriyel örgütlenmeyi yetkinleştir-
mekten ziyade insanların kültürü, ruhu, özgürlüğü ve ko-
müniteyi yeniden bulmalarına hasredilmelidir. Önerisi
açıktır: sosyalist birey bu dekadans dünyanın dışına çı-
kıp, özgür bir federasyonla bütünleşmiş otonom kırsal
topluluklar inşa etmelidir. Yani isyanla taçlanacak bir
devrimi değil, kapitalist ekonominin terkiyle sonuçlana-
cak doğal ve organik bir toplumsal birlikteliği ifade eden
bir sosyalist *Gemeinschaft* (komünite) teklifinde bulu-
nur. Gelgelim bu, Landauer'in nostaljik paradigmaya
teşne biri ve uygarlık karşıtı bir figür olduğu anlamına

gelmez. Nitekim Aydınlanma, batıl inancın gerilemesi, bilimin gelişimi gibi olguları her zaman olumlamıştır.

Kritiklerinin odağındaki diğer önemli bir konu da ‘toplumun nesneleştirilmesi’ meselesidir. Ve burada Almanca’daki ‘volk’ sözcüğünü dönemin proto-Nazilerinden farklı formüle eder ki, sonradan bu sözcük bizzat Alman milliyetçilerince istismar edilecektir. Toplumsal bağların içsel farkındalığıyla müşterek eyleme geçme özbilincine sahip komünitenin adıdır Volk yani Halk. Aslında Landauer komünitenin kendi çıkarları olan “organik bir bütün” olduğunu ancak her bireyin salt kendi yerel topluluğuyla değil insanlığın geri kalanıyla da fiziki ve manevi olarak birleştiğini iddia eder. Kapitalizmin insanın gerçek kolektif veçhesini nasıl alıkoyduğunu sert bir dille eleştirirken, her bireyin farklı bir insanlık görünümü sunan eşsiz bir bireyselliğe sahip olduğunu tespit eder: “Türdeş ruh” kavramı.

Landauer’e göre Sosyalizm bu nedenle bu türdeş ruhun bir izdüşümü olan yeni bir yaşam biçimi olarak tasavvur edilmelidir. Eskinin kurumları; merkeziyetçilik ve bürokrasinin de ortadan kalktığı bu yeni durum, Landauer’e göre özgür bir toplumun da keşfidir. Anarşi ve federasyon, örgütlenme ve çalışma biçimi bakımından kapitalizmden tamamen farklıdır. Bu noktada Landauer Marksizm’den ciddi biçimde ayrışır: Marksizm, devletin, kapitalizmin, teknik uygarlığın bir sonucudur; toplum ise karşılıklı küçük ilişkilerin sonucudur. Halk yeneden kazanılır ancak devlet proleterleri kapsamaz. Lakin Landauer, devrimle halkın federasyonlara dahil edileceğini savunur. Birçok düzenleme ile toplum, iç ilişkilerini yeniden yapılandıracaktır. Kamuya açık, yasal bir uluslararası kongre biçiminin kurulacağını ve bunun işçi

konseyleri ve kooperatifler sistemiyle destekleneceğini savunur.

Through Separation to Community (1901) adlı çalışmasıyla Landauer, mistik anarşizmin bir örneğini sunarak hem Stirnerci Alman egoizm geleneğinden hem de bilimsel ortodoks Marksizm'den ayrılır. Bu eserde toplumsal ve tarihsel çözülmeye odaklanır ve “bizim varlığımızın derinlerine dalmamız ve iç doğamızın kalbine ulaşmamız” gerektiğini öne sürer. Tüm evreni kapsayacak bir anlayışın bulunabilmesi için Landauer, bu mistik yaklaşımla hareket etmektedir.

Devrimin yalnızca siyasal bir değişimden ibaret olmayacağını, toplumsal ve ekonomik dönüşümleri de kapsaması gerektiğini savunan Landauer, hem aşağıdan gelen kitlesel hareketlerin hem de yukarıdan gelen devrimci yönetimlerin etkilerinin sınırlı olduğunu vurgular. Gerçek bir sosyalist dönüşüm insana dair temel değerlerin yeniden inşasıyla mümkün olabilir. Yeniden üretimin verili bir durumda aynı zamanda yeniden “yaşam” anlamına geldiği üzerinde duran Landauer, geçmiş devrimlerin kalıcı ve derin sonuçlar üretememesini yalnızca siyasal hak mahrumiyetlerinin biçimini değiştirdiği için eleştirel bir edinime tabii tutar. Devrimlerin ulusları canlandıran ve yenileyen bir zirve olduğu, ancak bu yükselişin toplumların siyasal ve sosyal yaşamına uzun vadeli olumlu etkiler bırakmadığı üzerinde duran Landauer, siyasal özgürlüğün ve toplumsal uyumun, yalnızca ekonomik ve toplumsal adaletle birleşmiş bir Sosyalizm anlayışıyla mümkün olabileceği üzerinde durur. İdeal bir toplumsal düzenin ancak; siyasal olgunluk ve samimiyet, kitlelerin birleştirici bir ruhta organik bir yapı içinde bütünleşmesi, kamusal yaşamda gönüllü birlikler ve

ekonomik-toplumsal adalet formları içerisinde bir anlam kazandığını ifade eder.

Devrimlerin eksik yönlerini ortaya koyarak, siyasal değişimin tek başına yeterli olmadığını ve toplumsal dönüşümün ekonomik ve kültürel boyutlarıyla birlikte ele alınması gerektiğini savunan Landauer geçmiş devrim ve devrimci pratiklere dair deneyimlerini yeniden inşanın merkezine koyar. Siyasal devrimin bir yandan yenilenme için bir kapı açarken, diğer yandan yalnızca resmi buyruklarla ve merkezi müdahalelerle toplumu dönüştürme çabalarının insanları devletin kölelerine dönüştürebileceği tehlikesini dile getirir. Landauer'in bu yaklaşımı özgürlükçü ve insani bir sosyalist düzenin, devletin yukarıdan dayattığı mekanizmalardan ziyade, toplumsal bir "yeni adalet ruhu" ve onun kendi kendine geliştirdiği ekonomik biçimlerle mümkün olabileceğini öne sürer.

Ontolojik düzeyin belirleyiciliği üzerinde duran Landauer, kapitalizmin kendi iç nosyonu anlamında Sosyalizmin politik ve pratik düzeyde kaçınılmaz olduğunu vurgular. Kapitalizmin motivasyon kaynağı olan kâr arzusunun artık işlevsiz hale geldiğini ve bunun yerine bencil olmayan, kardeşlik ruhuyla örgütlenen emeğin önem kazandığı savunan Landauer aynı zamanda, emeğin kapitalist sistemde sermayeye ödenen bir tür haraç olmaktan kurtarılması gerektiği ve insan ihtiyaçlarını karşılayan yeni değerler yaratmaya odaklanması gerektiği ifade eder. Savaş dönemlerinde büyük kârların, insanlık için bir "ölüm dansı" olduğu vurgulayan Landauer, Almanya'nın ve insanlığın kurtuluşunun ancak kardeşlik ruhuyla örgütlenen emeğin ön plana çıkarılmasıyla mümkün olabileceğini savunur. Emeğin, sermayeye bağımlılıktan kurtulması, bunun yerine sürekli olarak yeni değerler ve gerçeklikler yaratmaya odaklanması

gerektiği belirten Landauer için doğanın ürünlerinin insan ihtiyaçlarına uygun şekilde dönüştürülmesi, emeğin yaratıcı gücünü de öne çıkaracaktır. Emeğin bencil olmayan bir ruhla yeniden örgütlenmesi ve verimliliğin esas alınması, yeni bir çağın başlangıcı olarak sunulmakla birlikte bu bağlamda bilinen “uygarlığın” da sonuna gelinmektedir.

Landauer, kapitalizmin çöküşünü hem ekonomik hem de ahlaki bir mesele olarak değerlendirmekle birlikte Sosyalizmin, insanlık için tek sürdürülebilir alternatif olduğunu ifade eder. Yaşamın verili durumu için yaratılan alternatiflerin kapitalizm olduğu sürece bir kş havzasına ihtiyaç duyduğunu kaydeder. İnsanlık tarihindeki devrimlerin ve onların zorlu süreçlerinin verdiği dersler üzerinden, Sosyalizmin ve insanlık onurunun yeniden inşasına yönelik güçlü bir ağrı yapılmasına salık veren Landauer, teknolojinin ve emeğin, insanları özgürleştirmek yerine onları köleleştiren bir araç olmaktan çıkarılması gerektiği, bunun yerine herkesin ruhsal ve maddi olarak zenginleşebileceği bir yaşamın mümkün olduğunu savunur. İfade edilen bu dönüşümün gerçekleşebilmesi için aynı zamanda kitlelerinin, sadece krizlerin ve aresizliklerin en u noktalarında değil, doğal bir bilinçle Sosyalizme ve ruhani değerlere yönelmesi gerektiği vurgular.

Teknolojinin ve doğal kaynakların, insanlığın yaşamını kolaylaştırmak ve bolluk yaratmak için kullanılabileceğini, ancak bunun için doğru bir zihniyet ve adalet anlayışının vazgeçilmez olduğunu belirten Landauer, emeğin, insanlık için bir işkenceye dönüşmemesi gerektiği ve insanların kölelikten veya dışlanmadan uzak, onurlu bir hayat srebilmelerinin pratik bir kurulumla mümkün olabileceği üzerinde durur. İnsanların sadece

maddi refah deęil, ruhani bir zenginlik ve oyuna, sanata, dūřıncıye açık bir yařam sūrmesi gerektięi belirten Landauer, sadece kriz anlarında deęil aynı zamanda stabil evrelerde de “emek” mūcadelesi verilmesi gerektięini savunarak mūcadelenin bitimsiz bir sūre olduğunu savlar. Kapitalist modern tasarımın verili durumlarındaki kâr ve rekabete dayalı sistemlerin durmaksızın bir kriz yarattıęını vurgulayan Landauer kâr hırsı olmadan yapılanacak olan kooperatiflerin çok daha etken bir model olduęu üzerinde durur.

Landauer’e gōre ۆzgūrlūk, kapitalist dūzenin içinde yařamaya devam ederken, onun dayattıęı rolleri kabul etmekten vazgeçen ve kendi iradeleriyle yeni bir yařam biçimi seçen bireylerin çabasıyla doęar. Onun açısından ۆzgūr bir toplumun yaratımı, gelecekte bir hedef olmaktan ۆte, bugūnden bařlayarak kurulacak yeni toplumsal iliřkilerle mūmkūndūr. Bu, bireylerin kapitalist dūzenin dıřında yeni baęlar ve pratikler geliřtirmesini gerekli kılmaktadır. Bu baęlam içerisinde ۆzgūrlūk sadece aklen ve fiziki olarak kapitalizmin deęerlerinden ve iliřkilerinden sıyrılabilen bireyler için eriřilebilirdir. Bu da zorunlu olarak kapitalizmin dayattıęı rollerden ve çıkar eksenli yařam biçiminden bilinçli bir kopuř anlamına gelmektedir. Tarihselci bir yaklařımla praksiyi ۆn plana çıkarak Landauer “birey”in kapitalizm içinde pasif bir katılımcı olmaktan vazgeçip, kendi hayatını ۆzgūrlūk, dayanıřma ve ۆzyōnetim ilkeleri doęrultusunda řekillendiren bireyi temsil ettięini belirtir. Yeniden kurulacak olan dūzende iřaret edilen “bilinç”li bireyler tohum rolū oynayacaktır.

Landauer’in gōrūřleri, sosyalist bir toplumun inřasınnın bugūnden bařlaması gerektięini gūlū bir řekilde vurgulamakla birlikte, Landauer’e gōre devletin tasfi-

yesi ve yeni bir toplumun doğuşu, mevcut ilişkilerin devletsizleştirilmesi ve toplumun kendi kendine örgütlenmesiyle mümkün olabilecektir. Bu bağlamda, özellikle kooperatifler, komünler ve komünal yaşam modelleri, Landauer’ın somut önerileri arasında yer almaktadır. Landauer, Sosyalizmin başlangıcını “tüketimin örgütlenmesi” olarak kaydederken ifade edilen bu durum aynı zamanda ekonomik ilişkilerin merkezsizleşmesini ve dayanışmacı bir ekonomi anlayışını mümkün kılmaktadır. Emegın yeniden örgütlenmesi ise kafa ve kol emegının birleşimini, dolayısıyla işin ve üretimin bütüncül bir şekilde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Landauer bu noktada, Kropotkin’in fikirlerine referans vererek, merkezizetçi olmayan teknolojilerin kullanımını önermektedir. Landauer, özellikle kırsal bölgelerde kooperatiflerin ve komünal yaşam biçimlerinin kurulmasını savunmakla birlikte, bu yapılar devletten bağımsız, dayanışmacı ve eşitlikçi ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Merkez yönetimin tahakküme dayalı iktidar ilişkilerinden çok yerel yönetimin eşitlikçi ağlarına dikkat çeken Landauer’in önerdiği ekonomik model, devletin müdahalesinden bağımsız, toplumun kendi kendine işleyen bir ekonomi yaratmasıdır. Muğlak bir takas ekonomisi fikrini benimsemiş olsa da bu ekonominin temelinde dayanışma ve kolektivizm yatmaktadır. Bu, yalnızca gelecekte bir ideal olarak değil, bugünden uygulanmaya başlanması gereken bir dönüşümdür.

Gelgelelim Landauer’in devrim anlayışı, gelecekteki bir “yıkım” momentine dayanmaz. Ona göre, yeni bir toplum kurulmak isteniyorsa, bu toplumu bugünden kurmaya başlamak politik olarak anlamlı bir konum alışı da gerekli kılacaktır. Şimdiki zaman, gerçek dönüşümün ve yeni ilişkilerin inşası için en önemli an olarak görülür.

İçinde bulunduğu an içerisinde konuşan Landauer tarihselci epistemoloji bağlamında özne ve kurulumun verili durumunun ise şimdiden oluşturulması gerektiği üzerinde durur. Yapılması gereken asli hareket üretim ilişkilerinin merkezi konumunu zayıflatmaktır.

Landauer'in politika pratiği ile diğer anarşist portreler arasındaki kategorik fark, devlet aygıtının yok edilmesi ve sonrasında ortaya çıkan tartışmalar özelinde gelişmektedir. Landauer, anarşizmi yalnızca devletin yok edilmesiyle sınırlı bir siyasi proje olarak değil, aynı zamanda toplumsal, bireysel ve ruhani bir dönüşüm süreci olarak görmektedir. Onun anarşizmi, dayanışma, topluluk temelli örgütlenme ve bireyin özgürleşmesi ekseninde şekillenirken burada da kısa devre olarak praksis araya girmektedir. Landauer, devleti bir kurumdan ziyade bir ilişki biçimi olarak görmekle birlikte, devletin ortadan kaldırılması, yalnızca fiziksel bir yıkımla değil, bireylerin ve toplulukların yeni ilişkiler geliştirmesiyle mümkündür. Bu “devletsizleşme” süreci devrimin bir ön koşulu olarak ortaya çıkmaktadır. Landauer'in önerdiği kooperatifler ve yerel dayanışma ağları, yeni politik ilişki biçimlerinde karşımıza çıkmakla birlikte merkeziyetçilik karşıtı teknolojiler, dijital çağda özgürlükçü üretim ve iletişim araçlarının geliştirilmesine yönelik de bir temel sunmaktadır. İklim krizi, ekonomik eşitsizlik ve toplumsal yabancılaşma gibi sorunlar karşısında, Landauer'in birey ve topluluk düzeyindeki dönüştürücü yaklaşımı, sürdürülebilir bir çözüm modeline de işaret etmektedir.

Bazı kaynaklar, Landauer'i post-anarşizmin öncüsü olarak kabul eder, çünkü Landauer'in “dolaysız” ütopyacılığı geleneksel Devlet alanının dışında anlamlı bir siyasi eylemi gerektirirken aynı zamanda gelecekteki bir

toplum için özcü reçetelerden kaçınır. Entelektüel tarih açısından, Landauer-Postanarşizm çizgisini değerlendirebilmek için çok daha fazla tarihsel ve filolojik kanıt ihtiyacımız olduğu kesindir.

Landauer'e göre insanlar "tahakkümsüz: an-arşı" yeni toplumsal bağlar yaratmak için başkalarıyla birleşmelidir. Onun vurguladığı gibi: Gelecekteki devrimci mücadeleler belirli bireylere daha az ve mutlak devlet kurumuna daha çok odaklanacak olsa bile, bu yeni devrimci aşamanın tam olarak anlaşılabilmesi için sermaye ve devletle iş birliği yapmamak ütopya doğru atılacak sadece ilk (olumsuz) adımdı. Kendi kendini örgütlemiş bireyler ve gruplar, tamamen yeni toplumsal düzenlemelerin gönüllü olarak oluşturulmasını içeren ikinci (olumlu) adımı atmalıdır. Landauer bu sorumlu düzenlemelerin yavaş yavaş anarşist bir düzen kuracağını umuyordu. Böylece, anti-siyaset, pratik örnekler yoluyla halkı siyasallaştırmakla ilgilenen, ancak Devlet aygıtını ele geçirmekle kasıtlı olarak ilgilenmeyen, etik olarak motive edilmiş, kamusal bir karşı güç oluşturur. Bu anlamda terim, Landauer ve diğer anarşist delegeler tarafından 1896'da İkinci Enternasyonal'in Londra kongresinde yeniden teyit edilen bir pozisyon olan siyasi eylemin reddini yansıtır.

Kasım 1918'de Bavyera'daki Wittelsbach monarşisini devirip Münih Sovyet Cumhuriyet'ini kuracak olan Kurt Eisner, Landauer'i devrime öncülük etmesi için çağırana kadar Landauer iç dünyasıyla hesaplaşır. 1917'de Krumbach'a taşınıp, yalnızca edebiyat dersleri verdiği bir dönem yaşayan Landauer, bir süre inzivaya çekilir. Krumbach'ta geçirdiği dinlenme döneminde çalışmalarına odaklanma imkânı bulur. Shakespeare üzerine iki ciltlik bir eser ve Strindberg üzerine çalışmalar yayınlar.

Georg Kaiser Üzerine Fragman, Goethe'nin Politikası, Şiirlerinde Friedrich Hölderlin adlı eserler kaleme alır. Özellikle Hölderlin'den oldukça etkilenen Landauer, bununla ilgili şunları yazar: "Tanrı'nın ve dünyanın kozmik, korkunç ve neşeli topluluğu hiçbir zaman bu kadar bastırılmış bir ışıkla yıkanmamıştı." Bir süre edebi eserlerine odaklansa da maddi zorluklar Landauer'i etkileyecektir. Düsseldorf Tiyatrosu'ndan bu dönemde oyun yazarlığı teklifi almasına karşılık teklifi reddeder. Zamanın değişmesine şahit olduğu bu dönemlerde, geçirdiği yaratıcı süreçler ve sorunlar ardından insanın yıkıcılığının değişeceğine inanan Landauer, "ben tüm savaşların sonuncusuyum" der.

Savaşa rağmen Landauer, müttefiklerin yanında yer almayı reddederek mücadelesini başka bir ülkede sürdürmeye yavaşmaz. O dönem Alman solunun içindeki parlamenter kurumların korunması perspektifini gerici bir adım olarak görür. Parlamentoyu savunan sosyal demokratlardan ve devrimci merkezîyetçiliği savunan komünistlerden ayrılan Landauer bu durumu devlet köleliği ve devlet kapitalizminin bir formu olarak telakki edecektir. Bunun yerine toplumun yeniden inşasını sağlayabilecek işçi konseyi parlamentarizmini savunur. Ona göre Sosyalizm, beşerî özgürlüğü işçi, köylü ve askerlerden oluşan konseyler aracılığıyla tabandan başlayarak kazanabilir ancak. Hayatının son günlerinde bile yeni bir özgürlük biçiminin peşine düşer. Toplumun temelden yeniden inşasını gerekli gören Landauer, eski Reich'ın geleneksel kurumlarıyla tüm bağların kopartılması gerektiğini düşünür.

Savaşa karşı çıkışı ve Almanların saldırgan/militarist olduğunu kabul edışıyle yurttaşlarından pek çoğunun nefretini kazanan Landauer "Savaş bir iktidar, cinayet ve

soygun eylemidir” diye yazar. Bavyera’da 17 Kasım 1918’de devrimci süreç başladığında, dostu ve yeni Bavyera Cumhuriyeti’nin sosyalist başkanı Kurt Eisner tarafından Münih’e çağrılır. Ama Landauer, Eisner’in kabinesine girmez. Tersine, yoldaşları Erich Mühsam ve Ernst Toller’le birlikte, uzun süredir savunduğu türden bir federalist toplum kurmak amacıyla işçi, çiftçi, asker ve denizci konseylerini örgütleyen bir harekette temel rol oynar. Eisner’in öldürülmesinin ardından (Berlin’de Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht cinayetlerinden hemen sonra) Landauer, kırk dokuzuncu doğum günü olan 7 Nisan 1919’da Münih’te ilan edilen yeni Konsey Cumhuriyeti’nde eğitim bakanı olur. (Onun yardımcılardan genç anarşist Ret Marut, daha sonra “B. Traven” adıyla ünlü bir romancı olacaktır) Bu görev yani eğitim bakanlığı, düşlerindeki ruhsal devrimin gerçekleşmesinde eğitime büyük önem veren bir adam için biçilmiş kaftandır. Ama görev süresi yalnızca bir hafta sürer ve komünistlerin iktidarı almasıyla sona erer. 1 Mayıs 1919’da Berlin’deki savunma bakanı Gustav Noske, Bavyera devrimini ezmek amacıyla Freikorps birliklerini yollar. Komünist cumhuriyet kısa zamanda proto-Nazi paramiliterlerce ezilmiş olur. Ertesi gün Landauer tutuklanır. “Şimdi farklı türde bir şehit olarak öne çıkmanın zamanı” diye yazar ‘kahramanca değil, doğru yaşamaya örnek oluşturacak sessiz, iddiasız bir şehit olmanın zamanı’. Hapishane avlusunda bir subayın gelip yüzüne vurması vahşi bir cinayetin habercisi olur. Askerlerin saldırısına uğrayan Landauer coplar ve dipçiklerle feci şekilde dövülür, ardından da kurşuna dizilir. Cesedi yerlerde sürüklenip bir bulaşık çukuruna atılacaktır.

Ölümünden sonra Landauer’in etkisi yok olmaz elbette. Devlet aygıtını ‘topluma hâkim olan bir ilişkiler

seti' olarak görmesiyle devrimci düşünceye açılım getiren Landauer'in fikirleri Martin Buber sayesinde İsrail'deki komüncü hareketi de etkileyecektir. Buber, Landauer'in toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesi gerektiğine dair görüşlerinden derin bir şekilde etkilenmiş, onun topluluk ve dayanışma anlayışını kendi felsefi çerçevesine entegre etmiştir. Landauer'in, bireylerin ve toplumların özgürlüğüne yönelik çağrısı, Buber'in 'karşılıklı' ilişkiler teorisiyle birleşerek, toplumsal değişim ve kültürel yenilenme konularındaki derinleşmiş bir anlayışı tetiklemiştir. Bu etkileşim, İsrail'deki komüncü hareketin düşünsel temellerinin atılmasında önemli bir rol oynamıştır ve hala çağdaş özgürlükçü düşüncelerde yankı bulmaktadır. İki düşünür arasındaki dostluk, entelektüel bir bağdan öte, insan ilişkilerinin nasıl dönüştürülebileceği ve toplumların nasıl yeniden örgütlenebileceği üzerine derinlemesine bir paylaşımdır. Aralarındaki etkileşim, yalnızca teorik bir diyalog değil, aynı zamanda bir yaşam pratiği olarak da şekillenmiştir. Ancak Landauer'in etkisi yalnızca Buber ile sınırlı kalmaz. Onun toplumsal yapıları ele alış biçimi, özellikle gündelik hayatın dönüşümü ve bireylerin içsel özgürlükleri üzerinde durduğu mistik anarşizm anlayışı, farklı düşünce geleneklerinde geniş yankılar uyandırmıştır. Gündelik yaşamın radikal bir şekilde dönüştürülmesi gerektiği vurgusu, Landauer'i sadece siyasal bir düşünür değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel değişim için bir rehber olarak da kabul edilmesine yol açmıştır. Mistik anarşizmde ise devletin yalnızca bir baskı aracı olmanın ötesinde, toplumsal ilişkilerin ve bireysel bilincin egemenliği altına giren bir yapıyı temsil ettiğini savunmuştur. Bu fikirler, yalnızca siyasal hareketlerde değil, aynı zamanda mistik ve kültürel devrimci düşüncelerde de derin etkiler bırakmıştır. Landauer, bireylerin özgürlüğü

ve toplumsal dönüşüm arasındaki ilişkiyi özgün bir şekilde ele alarak, günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan bir özgürlükçü düşünce geleneğinin temellerini atmıştır.

Elinizdeki derleme, Landauer'in yazılarını eleştirel çağdaş yorumlarla birlikte sunarak katkılarının zengin ve çok yönlü boyutlarını aydınlatmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu eserleri ilk kez Türkçede erişilebilir kılarak, siyaset felsefesi ve anarko-sosyalist teori alanındaki önemli bir boşluğu doldurmaya çalışıyoruz. Bu antoloji, Landauer'in radikal hayal gücünün ve entelektüel mirasının bir kanıtı niteliğindedir. Landauer'in kendi yazılarını çağdaş eleştirilerle yan yana getirerek, anarşizm, topluluk ve kültürel yenilenme potansiyeli üzerine yeni tartışmaları ve düşünceleri teşvik etmeye çalışıyoruz.

İlaveten bu proje hem Landauer'in fikirlerini hem de eleştirel sorgulamaya olan ortak bağlılığımızı karakterize eden kolektif ruhu somutlaştıran bir dayanışma emeğidir. Bu derlemede yer alan tüm metinler için ilgili yazarlar ve yayıncılardan gerekli izinler alınmıştır. Katkıları ve destekleriyle bu çalışmanın hayata geçmesini sağlayan tüm yoldaşlarımıza içtenlikle teşekkür ederiz. İşbirlikleri, dayanışma ruhunu yansıtarak Gustav Landauer'in mirasını daha geniş bir okur kitlesine ulaştırmamıza olanak tanımıştır. Son olarak Cem Sili, Yener Çıracı, İsmail Tufan Yılmaz, Cem Ergun, Kadife Kavram, Ulus Sevdı, Furkan Kemer yetkin çevirileri ve ustalıklarıyla bu çalışmaya güç verdiler. Bu çabanın kolektif bir emeğin ürünü olduğunu hatırlatarak, katkıda bulunan herkese bir kez daha şükranlarımızı sunarız.

Güney Çeğin & Abdulhalim Karaosmanoğlu
Denizli & Ankara

X

landauer'den seçki

Halk ve Ülke: Otuz Sosyalist Tez*
Gustav Landauer
Çeviren: Cem Sili

1. Sosyalizm kelimesi – aslında tüm kavramlar gibi – soyut olarak tanımlanamaz, ancak tarihsel koşulları çerçevesinde az ya da çok kesin bir şekilde sınırlandırılabilir. Bu kelime, toplumsal koşulların, yaşam ve kültür ürünlerinin elde edilmesi, üretilmesi ve dağıtımına yönelik belirli bir dönüşümü amaçlayan iradî yönelimleri kapsar.

2. Tüm dönüşüm eğilimleri – bunu isteyenlerin ne ölçüde bilinçli olduklarından bağımsız olarak; Birincisi ya bilgiye ya da yaşam koşullarına ve bunların desteklediği veya engellediği yaşam güdüsüne veya farklı kökenlere sahip kültürel ideallere dayanarak gelecek için bir zorunluluk olarak hissedilene; İkincisi ise, geçmişin temeli üzerinde insanların dışsal ve içsel koşullarında mevcut olan olanaklara yönelmek zorundadır.

3. Bu kısaltılmış ve yoğunlaştırılmış kelimelerde ne denli çok çeşitlilik, nüans ve uyumsuzluk olduğunu düşünen herkes, Sosyalizm gibi genel, geniş ve aynı derecede münferit ve her yere yayılan bir eğilimin tek tip olmayacağını, aksine çok dallı, parçalı ve farklılaşmış olması gerektiğini fark edecek ve apaçık görecektir.

4. Sosyalizm, toplumun mevcut örgütlenmesinde kuşkusuz var olan ve her yerde bir gerçeklik haline gelen, kişinin ekonomik olarak faydalı bir işe rağmen yoksul olduğu, böyle de kalabileceği veya yoksul hale gelebileceği ve kişinin ekonomik olarak yararsız çalışmasına veya tam işsizliğe rağmen zengin olduğu, böyle de kala-

* *Die Zukunft* 12.1.1907

bileceği yahut zenginleŖebileceđi olasılığına; ayrıca, kiŖinin alıŖma isteğine rağmen alıŖmaya kabul edilme-
mesi olasılığına ve gerçekliğine karŖıdır. Bu nedenle Sosyalizm, herkesin emeğiyle kendisi ve bakmakla y-
kml olduğu çocuklar, yaŖlılar ya da diğer zayıf ve a-
resiz insanlar için yalnızca katlanılabilir, yalnızca keyifli
değil, aynı zamanda kültürel olarak da tatmin edici bir
yaŖam yaratabileceği koŖulları yaratmak ister.

5. Sosyalizmi daha keskin, daha kat'i, daha sağlam
terimlerle açıklamaya yönelik her giriŖim, Sosyalizmin
znn değil, belirli bir sosyalist eğilimin açıklanmasına
yol açar. Bu ileride yapılacaktır, çünkü bu cümlelerin ni-
yeti doğal olarak oldukça kesin bir anlayıŖ ve irade y-
nn, tam olarak benimkini ifade etmektir.

6. Tekrarlamak gerekirse: sosyalist, belirli bir toplu-
luk içindeki tüm yararlı emekçi insanların (bu toplulu-
đun alıŖamayacak durumda olan veya özel nedenlerle
bundan muaf tutulan yeleri de dahil olmak üzere) kl-
trel yaŖama tam olarak katılma fırsatına sahip olmasını
ister.

7. Bu amaca ulaŖmanın yollarına ve araçlarına bak-
madan önce, yararlı emekle, toplulukla ve kültürle neyin
kastedildiğini söylemek gerekir.

8. Bir topluluktaki insanların geçimi ve kültürü için
gerekli olan malları elde eden, deđiŖtirerek üreten, taŖı-
yan veya dağıtan iŖe faydalı veya üretken emek diyoruz.
Faydalı iŖ aynı zamanda yukarıda bahsedilen iŖleri en az
abayla organize eden iŖtir. Faydalı olan, üretken emeğe
yardımcı olan veya engelleri ortadan kaldıran her türlü
alıŖmadır. Faydalı olan, zihni ve bedeni çekip eviren
ve iyileŖtiren herkesin emeğidir. Faydalı olan, hayata
dair en önemli mallarının çıkarılmasını, deđiŖtirilmesini,

taşınmasını ve dağıtılmasını kolaylaştırmayı veya iyileştirmeyi amaçlayan araştırmacı insanların işidir. Faydalı olan, üretilen şeylere ya da emek biçimlerine güzellik katmaktır. Faydalı olan emekçi insanlara neşe, coşku ve derin duygular vermektir.

9. Ancak ikinciler, araştırmacılar, sanatçılar ve şairler zaten sınır çizgisindedir. Faaliyetleri ve zihinlerinin özel eğilimi onları üretken emek alanından uzaklaşmaya iter. Bilim bilgeliğe dönüşür; sanat, artık diğer zanaatlara hizmet etmeyen, insanlığın en derin ihtiyaç ve dürtülerine yönelik bağımsız bir ustalığa dönüşür; şiir kendini savaştan, avcılıktan, çiftçilikten, bağcılıktan ve diğer tüm emeklerden ayırır: sanat haline gelir.

10. Yalnızca yaşama hizmet eden şey yararlı olarak adlandırılmalıdır, (yaşamın kendisi) değil. Hiç kimse yemek yemeyi, yürümeyi ve ayakta durmayı, uyumayı veya dışkılamayı, üreyip doğurmayı yararlı emek olarak adlandırmayacaktır. Emek, ikinci dereceden yapay bir yaşam faaliyeti olup, kültürel gelişimin durumu, nüfus yoğunluğu ve iklim koşulları nedeniyle birinci veya doğal düzeydeki yaşam faaliyetleri için gerekli hale gelmiştir. Bilgelik, sanat ve şiir, birazdan adını vereceğimiz üçüncü düzenin yaşam faaliyetleridir: Din. O, yeni bir doğa haline gelen yapaylıktır; artık yaşama hizmet etmez, tıpkı malzemesini aldığı doğamızın doğal faaliyetleri, duyumları ve içgüdüleri gibi yaşamın kendisidir.

11. Düşünürler, şairler ve sanatçılar faydaya değil, lükse ya da dine hizmet ederler. Sosyalist bir toplumda sayıları her zaman çok az olan bu yüce insanların kendilerini üretken emeğe adanmaları ve din ya da lüks için uzun tatil saatlerini beklemeleri mi, yoksa toplumun onları bir zamanlar rahiplere yaptığı gibi asil bir şekilde ko-

ruyup kollamaları mı daha uygun olur sorusu bugün yanıtlanacak bir soru değildir. Belki de uygun olan genç yaşlarında doğal olarak emek topluluğuna dahil olup büyüyüp galip geldikten sonra yalnızca ruh ve yalnızlık ya da şölen için yaşamalarıdır.

12. Bugün bu özel durumun nasıl ortaya çıkacağını söylemek önemli değil; çünkü burada profesörlerden, gazetecilerden, amatör şairlerden ve anıt inşa eden heykeltıraşlardan değil, belki her zaman, hatta sosyalist iş organizasyonu dönemlerinde bile, yanlış anlaşılan ve göz ardı edilen birkaç kişiden bahsedilmektedir. Sonunda acı ve ızdırap çekeceklerdir; çünkü lüks yaratan biri, ancak hayatı lüks içinde olduğundan acısını da misliyle yaşayacaktır.

13. Bir halkın ya da komünitenin kültürü iklime uygun beslenme, kişisel hijyen, giyim ve barınma, geniş boş zaman ve bunu mümkün kılmak için halkın ya da topluluğun güçlerinin elindeki tüm tekniğin kullanımı ve boş zamanı güzel bir şekilde değerlendirmek için duyuların ve güdülerin, bedenin ve zihnin birçok lüksü için gerekli araçları içerir. Bu vaziyet içinde bu konuda daha kesin bir şey söylenemez: iklim, tarihsel hale gelen ihtiyaç aşaması, teknik ve lüks alışkanlığı karşılıklı olarak birbirine bağlıdır ve birbirlerinin ölçüsünü belirler.

14. Fakat şimdi bir halkın ya da bir komünitenin ne olduğunu söylemek üzere olduğumuza göre, şimdiye kadar bir ölçüde mümkün olduğu üzere, artık alışlagelmiş ifadeleri kabul edemeyiz. Şimdiye kadar, çok genel ifadelerle birçok özelliği kapsamayı başardık. Ancak halk, var olmayan bir şeydir; burada yalnızca şunu söylemek mümkündür: Halk, birçok insanın bir arada olma duygusudur ki bu duygu, diğer benzer birlikte olma duygularına karşıdır. Ancak bu duyguların doğası ve temeli her

durumda, ortak bir kökene sahip olmayan, ortak bir tür kavramı taşımayan ve hatta birbirlerine hiçbir şekilde benzemeyen kendi özel tarihsel koşullarına sahiptir.

15. Bugün anlaşıldığı şekliyle halk [Volk], milliyet [Nationalität], devlet sınırları ve ekonomik ya da kültürel birliğin bir melezidir. Devlet ve sınırları, sözde tarihin en sefil tezahürlerinin sefil tesadüfi ürünleridir. Milliyet, ırk, kabile nitelikleri fevkalade köklü ve birleştirici münferit özelliklerdir. Fransız ulusu dilsel ve dolayısıyla manevi bir birlik ve dini bir topluluktur: Rabelais, Moliere, Voltaire onun hükümdar ve krallarıdır. Alman ulusu da aynı şekildedir: halk şarkıları bu görkemli birliğin Magna Charta'sıdır ve Goethe onun kralıdır. Yahudilerin de birliği, Yeşaya'sı, İsa'sı ve Spinoza'sı vardır. Bir zamanlar, dilin ruhuna tabi olmayan ve devletin sınırlarını dilden bile kolay aşan başka bir ruh birliği vardı: Moskova'dan Sicilya ve İspanya'ya uzanan Dante'si ve Gotik'iyle Hristiyanlık. Kökeni tüm ruhların kökeni gibiydi: azınlığın zihinlerinden, özlemlerinden ve kalplerinden; halkların usulca hissedilen ihtiyaçlarından ve arzularından doğdu; sonunda doruğa ulaştığında kültürel bir topluluğun kendini ifade etme tarzı, simgesi ve dönüşümü, hatta sanatı haline geldi. Gotik kuleleri ve surlarıyla, asimetrik olanın simetrisiyle, güzel ve katı esaret içindeki özgürlüğüyle, loncaları ve kardeşlikleriyle Hristiyanlık, en yüksek ve en kuvvetli anlamda bir halk; ekonomik ve kültürel bir topluluğun ruhani bir anlaşmayla en yakın şekilde iç içe geçiydi.

16. Ama artık geçip gitti; ruhun bayrağını kültürümüzün üzerine gelecek ve çılgınlık fırtınasının esmesine izin verecek olan ilahi muzaffer ne zaman gelir bilemiyoruz. Sakinleşmeli ve aşıkâr olarak görmeliyiz. Büyük birlik parçalanmış durumda; orada sayısız küçük ruhani

topluluk yaşamak istiyor ve herhangi bir genel kültürle gerekli bağlantıya sahip değil. İplik eğirme ve dokumacılığın, demircilik ve marangozluğun bir zamanlar tek bir ruh tarafından yapıldığını fark edelim. Hiçbir aklın ya da kuruntunun imalatımızla, tarımımızla, ticaretimizle ilgisi yoktur. Kimyagerler, teknisyenler, hatta organizatör olmalarıyla hukukçular bile (Tanrım!), faydalı insanlar olarak bu işlerle ilgilenirler. Ancak Darwinizm veya teleoloji, irade özgürlüğü, materyalizm ve spiritüalizm hakkındaki tartışma tamamen farklı bir alandadır: bu ruhun kendisinden başka bir bedeni yoktur.

17. Friedrich Nietzsche, zihniyete bu bedeni, yaşamla olan bu ilişkiyi, bu faydayı vermek için hatırlanması gereken ve eğer tabiri caizse tüm kuvvetlerin hoş bir şekilde gerilimi denebilecek muazzam bir çaba sarf etti. Eğer onu doğru anlıyorsam, onun şiddetli düşüncelerinin ve son derece nazik hâletiruhiyesinin itici gücü, ruhun en uçuk hayalleri ve yapılarını, ruhların en derin batışlarını, insanların birbirleriyle olan canlı ilişkilerine doğru kaldırıp çekmek; tüm ruhu ahlaki ihtiyaçlar ve güçlerle açıklamak, tüm dinleri ve ruhsal hayalleri, insanları bir arada yaşamaya, etos ve etnos'a, yani insan ilişkilerine dayandırmak ihtiyacıydı. Ama işler bu kadar basit değil: Hıristiyanlık, Orta Çağ halklarının ruhuydu, çünkü onların münferit ve ortak yaşamlarının bir ifadesi olduğu için ya da dünyevi, bedensel, ahlaki ve insanları birbirine bağlayan bir anlam taşıdığı için değil, tam tersine: İnsanların münferit ve müşterek yaşamlarına aşkın, ruhani bir anlam verdiği; çalışan ya da birbirleriyle savaşan insanların tüm amaçlarını ortadan kaldırıp, onları yücelterek bir aydınlanma ve kurtuluş amacına yönelttiği için. Ancak böyle bir dünya anlayışı şu anda yaşayan insanların

zihninde mevcut değil; böyle bir yaşam amacı zihnimizde yer etmiyor. Bu yüzden de zihni yeterince karanlık olmayan, kafası ziyadesiyle aydınlık olan Nietzsche'nin girişimi artık güçlü değil, şiddetli olarak adlandırılabilir: büyük özlemi sonunda onu küçük bir yarıdım ile yetinmek zorunda bıraktı. Kapalı bir kapının önünde durmaya dayanamadı. Ama biz kapının kapalı olduğuna katlanmak zorundayız.

18. Ancak ulus denen dilsel birliktelik için de durum tamamen aynıdır. Milliyet güzel ve sevimli bir gerçektir; ekonomik yaşamla bağlantısı ise bir yalıdır. Alman dili vardır ve onunla bağlantılı olarak Alman gelenekleri, Alman sanatı, Alman şiiri vardır. Ama şu yoktur: Alman kömürü ve Alman demiri, Alman dikiş makineleri ve Alman kimyasalları. Bazı ürünler hâlâ yerel karakteri korurlar: Nürnberg zencefilli kurabiyesi, Westfalya jambonu vs. Yerel ürünleri listelemek istediğinizde daha fazlasını bulamamanız yeterince üzücü ve sefil bir durum. İşin vatanla, toplumla ve manzarayla yeniden birlikte büyüyeceği zaman gelecektir. Ama dille değil: ev ve dilin birbiriyle bir ilgisi varsa da bu belirleyici değildir. Memleket, insanın toprakla, iklimle, manzarayla, her şeyden önce jeolojik koşullarla olan bağlantısıdır; memleket bedendir, ama dil ruhtur. Memleket ve dil, gelenekler ve görenekler aracılığıyla birbirine en sıkı şekilde bağlıdır. Ancak dil, memleketin ve toprağın çok ötesinden ilham alır ve etkilenir taşır. Öte yandan, memleketi ve toprağı da terk etmiş olan emek, bir ekmek bıçağıyla keman çalınamayacağı gibi, ulusun ya da dil topluluğunun yolundan gitmemiştir ve gidemez. Bu birbirinden ayrı şeylerin ele alınmasındaki karışıklık o kadar saçmadır ki, geriye ancak kaba ve aptalca konuşmak kalır. Dil,

deyimde, kullanımda, lehçede manzarayla birlikte büyü- müştür; bunun ötesinde kitapların, okulların ve vaaz kür- sülerinin dili, düşünürlerin ve öğretmenlerin nesirler ve büyük şairlerin şiirleri aracılığıyla büyür. İşte ulusumuz. Tamamen farklı koşulları takip eden emek, artık taşra- daki evini ve şehirlerdeki loncaları terk etmiş ve daha geniş mübadele pazarları aramaya başlamıştır. Birbirin- den tamamen ayrı olan bu şeylerin birbiriyle bir ilgisi varmış gibi görünmesinin tek nedeni, bu iki olgunun iç içe geçmesi ve devletle çevrelenmesidir. Devlet, memle- ketin gelenek, görenek ve dil alışkanlıklarının büyük bir sanata ve kapsamlı bir dilsel ruha dönüşmesini engelle- yemedi; ancak üretim, teknoloji ve mübadele sürecine karşılık gelen büyük ekonomik ve kültürel toplulukların gelişimini çarpıttı, engelledi ve olmak istedikleri yerde onları geri itti ve yok etti.

19. Bununla birlikte Sosyalizmin ruha dair mesele- lerle hiçbir ilgisi yoktur. Onun esas meselesi yoluna çı- kan tinsel eğilimleri yenmek zorunluluğudur, dilsel bir- liklerle hiçbir alakası yoktur ta ki yanlış milliyet anlayışı yoluna çıkana dek; onun esas meselesi yalnızca kültürle ve herkesin kültürde yer alma ihtimalidir. Böylece Sos- yalizmin içinde hüküm sürebileceği halkın, sosyalist ku- rumlara sahip halkın herhangi bir devlet ya da bir ulus olmadığı da söylenmelidir. Diğer taraftan halk, yüzyıl- lardır var olmayan ve öncelikle yeniden yaratılması ge- reken bir şeydir. Halk ekonomik bir topluluktur. Birleş- tirici ve bütünleştirici bir ruha sahip değiliz, bir bütün halde ona sahip değiliz. Münferit bir ruha, dil ruhuna, grup ruhuna sahibiz ancak Tanrı artık buraları terk etti. Materyalist bir ulus, ekonomik olarak konuşursak, bu- dur; kültür uğruna, boş zaman uğruna, ruhlar uğruna,

ekonomik topluluk, kültürel ulus, devletin yerini almalıdır. Ekonomik açıdan konuşursak, bir materyalistler halkı söz konusudur; bu yüzden kültür, boş zaman ve ruhsal değerler uğruna devletin yerine ekonomik topluluk, kültürel bir halk geçmelidir. Şu andan itibaren sözünü ettiğimiz halkın devlet sınırları ve milliyetle hiçbir ilgisi yoktur. Bu, insanlar arasında gerçekten var olan, ancak henüz bir dernek ve birlik haline gelmemiş, henüz yüksek bir organizma olmamış bir bağlantıdır. Üstelik bu türden her yüksek organizma, sınırlı ölçüde de olsa, bir ruh ve hatta bir yanılsama olduğu için, ilk olarak Sosyalizmin bireysel, yalıtık insanların zihinleri ve arzuları dışında herhangi bir yerde yaşayabilmesi için bu yeni ulusal ruhun, bu yeni halkın var olması gerektiğini söylüyoruz. Sosyalizm yaşayabilir, gerçek anlamda yaşayabilir, ancak ikinci, daha yüksek bir düzenin yapısında bir gerçeklik olarak yaşayabilir ki bu da halkın yeni oluşmakta olan organizmasıdır. Sosyalist örgütlenme, bugün yüzeysellikten kastedilenden oldukça farklı bir şeydir. İnsanlar üretim ve dolaşım sürecinin en temelinde bir araya gelmeli, bir varlığa, bir birlikteliğe, sayısız organ ve alt bölümü olan bir organizmaya dönüşmelidir. Sosyalizm devletin içinde değil, devletin dışında bir yerlerde (devletin içinde bu çağdışı aptallık, bu örgütlü tecavüz, bu dev ahmaklık var olduğu sürece) gerçek olacaktır.

20. Alman İmparatorluğu gibi bir devletin sınırlarını oluşturan garip bir şekilde titreyen, seğiren, kıvrımlı ve çılgin çizgiye baktığınızda, çocuklaşan ya da çocuk kalan bir tasarımcının bu yapısında sadece bir çizginin, yani kıyının gerçeklik duygusuna sahip olduğunu hemen fark edersiniz. Elbette daha yüksek bir bakış açısıyla, kıyı şeridinin de yeterince karışık ve delice olduğu; devletleri yaratan ruhun tam da içinde hiçbir akıl olmadığı

için doğanın yaratıcı ruhuna benzediği, sadece doğanın amaçsız zorunluluğu olduğu söylenebilir. Bu gerçek bir sağcı din adamının, sofistin ve tırsağın konuşması olurdu. Çünkü doğanın amaçları olup olmadığı burada tamamen göz ardı edilebilir; kesinlikle insani amaçları yoktur. Ancak devletin, insan topluluğunun amaçlarına hizmet eden bir varlık olmak istediği açıktır. Bu açıkla-
manın doğal hukuk, rasyonel hukuk ve tarihsel hukuk okulunun kuru ve ıngıracıklı hayaletleri tarafından rahat-
sız edildiğini biliyorum; hatta Darwinistler de söz almak istiyorlar. Tüm bu bilgi konuşmalara aldırmayalım; in-
sanlığın tarihinin ve devletlerin oluşumunun gerçekten de jeolojik tabakaların büyümesi ve benzeri doğal süreç-
lerle korkunç bir benzerlik taşıdığını kolayca kabul eder-
sek –kabul etmek değil, tezlerimizi desteklemek için be-
lirtirsek– bunu aşacağız. Birçok küçük bilinçsizliğin, de-
ęiřken adaptasyonların ve boyun eğdirmelerin ara sıra meydana gelen felaketlerle bağlantılı olarak birikmesi gerçekten de devletleri inşa etmiş ve tarihi oluşturmuş-
tur. Bununla birlikte, insanın karakteristik özelliği, yaşa-
mını ve müşterek yaşamını hafızasına ve bilgisine, mu-
kayesesine ve düşüncesine, içgüdülerinin farkındalığına ve gerekli, bu nedenle de güçlü iradesine göre belirleme-
sidir. İnsan kendine amaçlar koyar ve tarihsel olarak mi-
ras alınan kurumlar ile yapıları, gerçekliğin olanaklarını kullanır; bunları, tıpkı ağırlıklarından dolayı krleme-
sine veya ataletinden dolayı tembelce değil, kendi iste-
ęine uygun olarak kullanır. Bu irade gereklidir; buna r-
nek olarak aptalca bir okul deyişi *hr olmayan* der. İra-
denin esareti doktrini bir irade olduğunu inkr etmez, sa-
dece herhangi bir iradenin olduğundan başka türlü olabi-
leceğini inkr eder. Bu apaçık ortadadır. İrade: bu, dr-
tlerden, haz duygularından, sezgilerden ve fikir ağrı-

şımlarından oluşan son derece karmaşık bir ruhsal karışımıdır; bu, eylemi çevreleyen bir açılış (ouverture), eşlik eden müzik ve final olarak kendini gösterir (burada, iradesi güçlü ancak eylemsiz nevrotiklerde müzik eylemsiz kalır). İrade zorunlu olarak bir iradedir, bir lahana ya da fındık değildir, ama irade olmak zorundadır ve Burgonya şarabı istiyorsa patates isteyemez. İşte tam da bu yüzden iradedir ve neredeyse şöyle denebilir: bir irade ne kadar zorlanmışsa, o kadar zorlayıcıdır. Ancak bu, yalnızca retorik bir vecize şeklinde ifade edilmiş olup, burada daha uzun, daha ayrıntılı bir tartışma için zaman olsaydı, başka şekilde söylenmesi gerekirdi. Çünkü elbette irade de dahil olmak üzere hiçbir zorunlulukta artış farkı yoktur; her şey eşit derecede zorunludur, tıpkı benim “Bir şey zorunludur” ya da basitçe “Öyledir” dememin aynı olması gibi. Ancak bu gerekliliğin kökeninde farklılıklar vardır. İradenin iradeden mi yoksa işkembeden mi doğduğu farklı bir konudur. İnsan, kendisini yüce ve görkemli olana doğru güçlü bir şekilde ittiği için mi, yoksa sefaletin ya da zulmün kırbacı tepesinde şakladığı için mi irade etmek zorundadır? Devlet, birçok küçük ve değersiz istek yüzünden mi büyüyecek, yoksa büyük arzular, tutkular, anlayışlar ve şekillendirme dürtüleriyle mi aşılabacaktır? Geçmişten gelen vahşi bir çılgınlığın mı yönetime rehberlik ettiği, yoksa sanatsal duyu ve dehanın sezgisinin mi oluşmakta olana doğru net hatlar çizdiği fark yaratır.

21. Devletin çılgınlığı, onu bir amacın inşa etmiş olması, ancak mekânsal bir varlığın biçim ve sınırlarına sahip olmasıdır.

22. Çağımız insanının toplumsal yaşamında amaca yönelik tek bir mekânsal yapı vardır: Topluluk ve topluluk derneği.

23. Topluluğun sınırları son derece mantıklıdır (doğal olarak sadece deliliği dışlar, mantıksızlığı ve münferit durumlarda münasebetsizliği değil): yani doğal olarak bittiği yerde biten bir yereli çevrelerler.

24. Ancak devlet, tıpkı topluluğun sınırlı bir yerellik olması gibi hiçbir şekilde genişletilmiş bir yerellik değildir. İnsanları devlette birleştiren şey birlikte yaşamak değil, tarih, gelenek ve güç tarafından iç içe geçirilmiş karışık bir amaçlar yığınıdır.

25. Devletin, kabilelerin göçü ve yerleşmesi yoluyla oluştuğunu biliyoruz. Bir halk vardı, o halk bir toprak parçasını ele geçirdi ve sahip oldu. Devlet ve toprak birdi: devlet, yerleşilmesi, işlenmesi ve savunulması gereken bir yerdi. Bu, kabilenin toprağıydı, ataların yurduydı, vatan idi. İşlenen toprak, üzerinde birlikte yaşayan insanlar ve amaçları için kendilerine verdikleri kurumlar: bu üçü birdi; kurumlar ve yasalar atalarla ve insanların soyuyla bağlantılıydı. Toprağa kök salmışlardı ama yine de dağların ruhu gibi göksel bir bulut gibi insanların üzerinde geziniyorlardı. Bu gerçek Teslis'ti: Baba Tanrı yerde, Oğlu İnsanoğlu onun üzerinde ve Kut-sal Ruh da onun üzerindeydi.

26. Ama artık bir kabile devleti ve anavatan yok, sadece kutsallaştırılmış ruhsuzluk var. Zamanımızın ruhu, dili ve sanatı devletin üzerinde asılı değildir; bu varlıkların içinden yükseldiği gerçeklik, henüz gelmemiş bir gerçeklik ve bir halktır. Devletin düğümünü kesip atmalı, ayırmalı, bölmeli ve yıkıcı olmalıyız. Ruhun birlikteliği yerele bağlı değildir ve bazen hala bağlı olduğu ölçüde de devlete bağlı değildir. Almanlık, yurtsuzluğun, göç zamanlarının ve toprak ıslahının hatırasını hala kanında taşıyan bir kabilenin birlikte yaşaması ve bir arada yaşamak zorunda kalmaları değildir; mağlup bir

halkı ezip ülkeyi dışarıdan korumak için her zaman müdafaa durumunda ve silah altında olması gereken, savaşa hazır bir fatihler mangası değildir (tüm bunların sürdürülmesi ve tazelenmesi düpedüz yalan olup bu tarihsel bir aptallıktır): Almanlık ruhtur, bağlayıcı bir niteliktir, dildir. Eğer dil ve Almanlık ruhu gerçekten Alman devleti ya da imparatorluğu denen şeyin temelini oluştursaydı, o zaman bu devletin savaşlarının, örneğin Lessing'in Corneille'e karşı yürüttüğü mücadeleyle* ilişkili olması gerekirdi ve Alman İmparatorluğu'nun iç kurumlarının Goethe'nin şiirlerinin ritmi ve ruhuyla bir akrobaliği olması gerekirdi. Neredeyse hiçbir gimnazyum* hocası buna inanmaz.

27. İnsanların zihinlerinin kamu işlerinde batıl inançlardan arındırılması büyük ve geniş kapsamlı bir şey olacaktır, tıpkı özel bilgi ve ahlak konularında bazılarının (az sayıda) bilge adamların yüzyıllarca süren çabalarıyla zaten bundan kurtulmuş olması gibi. Tam da bu yüzden yeterince ifade edilmiyor: Devlet toprak değildir. Toprak zemindir, başka bir şey değil; diğer, mecazi ve yalancı anlamlar sadece egemenler artık egemen olmadıklarında ama yine de egemen olmak istediklerinde yaratıldı ve buna bu yüzden inanıldı. Çiftçiler ve dernekleri, evleri inşa edenler ve evlerde ikamet edenler, tapu sicil birlikleri (eğer varsa; ancak tapu sicili için bölgesel bir devlete gerçekten ihtiyaç yoktur) ve belediyeler toprakla ilgilidir. Tüm bu bireysel oluşumlar, fasih Almanca'da *Amt* olarak adlandırılan bir yapıda birleşmiştir. *Amt* ya da

* Alman Gotthold Ephraim Lessing'in Alman tiyatrosunu Fransız Pierre Corneille etkisinden kurtarmaya çalışıp özgün bir Alman tiyatrosu kurmaya çalıştığı fikrî mücadeleye atıfta bulunuyor – ç.n.

* Mezunlarının üniversiteye girmeye hak kazandığı yüksek lise modeli – ç.n.

Amtsbezirk bir belediyeler birliğidir. Devlet ülkeyi savunmak için orada değildir; tam tersine, devletler var olduğu için ülke ve ev ocağı hala zaman zaman savunulmak zorundadır.

28. Şimdi devletin gerçekte ne olduğunun farkına varmaya yaklaşıyoruz. Devlet bir sanrı ya da yanılsamadır. Bununla onun hakkında kötü bir şey söylemiş olmayız; sanrı ya da yanılsama ruhun bir başka adıdır; sanrı ya da yanılsama insanların yeme, içme ve çiftleşmenin ötesinde sahip oldukları her şeydir; sanrı yeme, içme ve sevmeye eylemlerimize de girmiştir. Her hedef, her ideal, hayatın ve dünyanın anlamı ve amacına dair her inanç yalnızca yanılsama değildir: yanılsama insanların peşinden gittiği her bayraktır; insanları tehlikeye sürükleyen her davul sesidir; insanları birleştiren ve bireysel varlıkların toplamından yeni bir varlık, bir organizma yaratan her antlaşmadır. Yanılsama insanın sahip olduğu en yüce şeydir; onda her zaman sevgiden bir şeyler vardır; sevgi ruhtur ve ruh sevgidir: ve sevgi ve ruh yanılsamadır. Devletin yıkılması, yenilenmesi ya da değiştirilmesi gereken eski bir yanılsama olduğu düşünülmez. Yok olmak üzere de olsa, engel de teşkil etse tapınmaya eski sanrılardan daha layık hiçbir şey yoktur; hâlâ canlı olan ve nesilden nesile aktarılan eski bir sanrıdan daha güçlü hiçbir şey yoktur; ve her zaman bulanık, saldırgan ve belirsiz olan yeni kuruntunun –tıpkı genç köpekler ya da taze bir şarap gibi– içinde bir çirkinlik vardır. Devlet bu kadar eski bir yanılsama olmadığı gibi bu kadar harikulade bir şekilde kutsallıktan arı taze bir yanılsama da değildir. Devlet hiçbir zaman taze olmamıştır ve hiçbir zaman kutsal da olamaz. Voltaire’in *rezil* dediği şeyden oldukça